

УДК 325.86(594)

А. Р. Галушка-Адайкін

ІНДОНЕЗІЙСЬКА «РЕФОРМАЦІЯ» ЗА ЧАСІВ ПРЕЗИДЕНТСТВА АБДУРРАХМАНА ВАХІДА ТА МЕГАВАТІ СУКАРНОПУТРИ

У статті висвітлюються питання, пов'язані із суспільно-політичним розвитком Республіки Індонезія у період «Реформації» протягом 1999-2003 рр. Головна увага концентрується на політичній кризі, у яку потрапила країна за часів президентства Абдурахмана Вахіда та Мегаваті Сукарнопутрі. У статті розглянуто посилення сепаратистських тенденцій в країні, поширення терористичного руху в Індонезії, що призвело до значного погіршення іміджу країни на міжнародній арені, виникнення соціального непорозуміння, викликаного створенням радикально спрямованих мусульманських організацій.

Ключові слова: Гус Дур, децентралізація, конфлікт, корупція, Мегаваті, тероризм.

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. стали справжнім випробуванням для індонезійської держави: економічна криза 1998 року, падіння режиму Сухарто, політична нестабільність постсухартівських часів, подальша економічна та соціальна нестабільність, посилення сепаратистських тенденцій. Перші спроби реформування країни третім президентом Індонезії Хабібі не отримали схвальних відгуків від індонезійського суспільства, яке від початку із скепсисом відносилось до Хабібі з огляду на його близькість до Сухарто та його родини. На зміну Хабібі прийшла людина, яка здавна знаходилась в опозиції до колишнього режиму й була готова взяти на себе відповідальність за проведення в країні реформ.

Головною метою даної статті є аналіз суспільно-політичного розвитку Республіки Індонезія за часів президентства Абдурахмана Вахіда та Мегаваті Сукарнопутрі.

Свого часу, після обрання Абдурахмана Вахіда у жовтні 1999 четвертим президентом Республіки Індонезія, у всесвітньо відомому виданні «The Economist» його було названо «президентом-сюрпризом». Людина із слабким здоров'ям, але із гарною репутацією стала на чолі великої країни. Однак за два роки Гус Дур із людини, яку поважали навіть його політичні опоненти за його відданість служінню суспільству, релігійну толерантність, ліберальні демократичні погляди, перетворився на політика-одинака, який був однаково незрозумілим своїм колишнім прибічникам, опозиції, міжнародній спільноті. Його давній товариш Грег Бартон зробив спробу висвітлити не тільки життєвий шлях Абдурахмана Вахіда, але й зрозуміти причину вищезазначених змін у ставленні до четвертого президента Індонезії [1]. Грег Бартон присвятив достатню увагу останнім місяцям президентства Гус Дура, що дає змогу детально розібратись із еволюцією індонезійської політичної системи у першій половині 2000-х років.

Мегаваті Сукарнопутрі багато у чому є знаковою фігурою не тільки для індонезійського суспільства, а й для світової політичної арени: жінка-президент найбільшої за мусульманським населенням країни світу. Її патерналістське ім'я Сукарнопутрі є і допомога у політичній боротьбі й водночас тяжкий тягар харизми свого батька, першого президента Індонезії Сукарно. Її офіційна біографія, що була видана за часів її президентства, є занадто офіційною та небагатою на факти. Більш цікавим матеріалом є збірка статей, думок, поглядів стосовно особи Мегаваті Сукарнопутрі 50 різних особистостей, серед яких є і її політичні союзники, і опоненти, і родичі [2]. Більш біографічною є праця професора Хамки Хака, людини, що протягом довгого часу допомагала Мегаваті у її політичній боротьбі: спочатку проти режиму «Нового порядку», а потім проти своїх політичних опонентів вже у період «Реформації» [3]. Автором багато уваги приділяється питанню існування Ісламу в сучасних умовах, а також ролі жінки в суспільно-політичному житті країни на прикладі постаті Мегаваті Сукарнопутрі.

Дослідження Солахуддіна висвітлює генезу радикального ісламського руху в Індонезії, що дає змогу зрозуміти феномен існування таких організацій та угруповань, як Jamaah Islamiah, Laskar Jihad тощо [4].

Абдурахман Вахід, відомий як Гус Дур (Gus Dur), Гус – яванська назва для нащадків відомого та поважних родин, Дур – скорочення від Абдурахман, після того як у 1999 році став президентом, очолював країну лише 21 місяць. Велика кількість людей з огляду на слабкий стан здоров'я Абдурахмана Вахіда, сильну опозицію скептично поставилась до постаті нового президента. Однак на перших етапах свого президентства Абдурахман Вахід продемонстрував неочікувану діяльність, сповнену великої енергії, спрямовану на подолання сухартівського спадку, що змусило багатьох по-новому почати поважати постать четвертого президента Індонезії. Перш за все, він спрямував свою увагу на зовнішню політику країни, за короткий термін часу відвідавши велику кількість країн. Щоправда, це стало причиною для слушної критики з боку опозиції, що дорікала президентові стосовно його зневаги до питань внутрішньоіндонезійських.

Рішення, що прийняв Абдурахман Вахід, його політичні та економічні заходи часто-густо були досить незрозумілими для індонезійського суспільства. Серед великої кількості політичних жартів того часу одним з найпопулярніших був жарт про «божевілля» індонезійських президентів: перший (Сукарно) був божевільним щодо жіночої статі, другий (Сухарто) був божевільним щодо грошей, третій (Хабібі) був просто божевільний, а четвертий (Абдурахман Вахід) робив божевільними усіх інших.

Гус Дур зосереджував свою увагу на питаннях гласності та плюралізму. Він дозволив китайському населенню країни, які сповідували конфуціанство, відкрито святкувати власні свята та влаштовувати релігійні церемонії. Він заявив, що мешканці Ачеху мають право на проведення референдуму, щоправда

відокремлення від Індонезії не могло б висуватись на цей референдум. Назва найбільш східної провінції Іріан Джая була змінена на Папуа, однак знов таки незалежність даного регіону не обговорювалась. Він навіть запропонував зняти заборону марксизму, однак отримав таку порцію критики й навіть погроз, що був змушений якнайшвидше зняти це питання з публічного обговорення [5].

Саме Абдуррахман Вахід зміг надати розслідуванню порушень прав людини, корупції за часів режиму Сухарто нових обертів. Сухарто намагався пригальмувати розслідування, посиляючись на своє погане здоров'я. Однак саме у той час були виявлені нові матеріали про банківські рахунки Сухарто та його родини. Абдуррахман Вахід заявив, що якщо Сухарто буде визнаний винним, то він його простить. Те ж саме він заявив й про Віранто, одного з найбільш впливових армійських генералів. Останній між іншим займав високу посаду міністра координатора політичної сфери та безпеки в уряді. Однак після того, як було встановлено, що Віранто є одним з тих, хто відповідає за кровопролиття після референдуму на Східному Тиморі, президент був змушений звільнити його з цієї посади.

Поліція була відокремлена від ABRI (Angkatan Bersenjata Republik Indonesia, Збройні Сили Республіки Індонезія), таким чином силові структури втратили свою єдність. Самі збройні сили країни в своїй внутрішній структурі були ще більше поділені на невеликі відомства та підрозділи, щоб позбавити військових зосередити владу в руках однієї людини або невеликої групи офіцерів. Військових почали притягати до судової відповідальності. У травні 2000 року один цивільний та 24 представника збройних сил отримали вироки строком до 10 років за участь у вбивстві ачеського релігійного лідера Теунгу Бантакія, його родичів та послідовників у 1999 році [6]. Однак офіцер, який надав наказ про розстріл, зник й таким чином неможливо було встановити, хто насправді стояв за цими вбивствами.

26 грудня 1999 року, внаслідок нової ескалації конфлікту на Молукських островах були зруйновані найбільш старі релігійні споруди Амбону церква Сіло та мечеть Ан-Нур, під час заворушень загинуло щонайменш 38 осіб, хоча багато різних джерел називають набагато більшу кількість жертв [7]. Після різдвяних подій кінця 1999 року приблизно протягом чотирьох місяців в Амбоні не відбувалось ніяких заворушень, місцеві мешканці знов повернулись до свого буденного життя. Спокій було порушено 26 квітня, коли зіткнулись дві маніфестації: молоді мусульманського району Ваїхаонг та представників молодіжного крила християнської общини Амбону. Демонстрація закінчилась бійкою, що призвела до загибелі 25 чоловік. У січні 2000 року на Яві було створено Laskar Jihad, своєрідну «армію джихаду», яка після квітневих подій в Амбоні направила до регіону три тисячі своїх бійців [4]. Ласкар Джихад не тільки очолив місцеве мусульманське населення у боротьбі проти християнської громади, що призвело до зміни характеру конфлікту, від сутичок до війни, але й почав пропаганду консервативного Ісламу в традиції Салафі (as-salih as-salih).

Першотравнева демонстрація 2000 року з нагоди Дня трудящих трансформувалась у згадку про порушення прав народу Папуа, але слід зауважити, що ці маніфестації відбувались мирно, без особливих сутичок з правоохоронними органами або військовими.

У серпні та вересні 2000 року в Джакарті відбулась низка терористичних актів, що привернула до Індонезії увагу всієї світової спільноти. 1 серпня пролунав вибух перед будинком посольства Філіппін в Джакарті. 2 особи загинуло, десятки інших, включаючи посла Філіппин Леонідеса Кадея, було поранено. 27 серпня вибух стався на території посольства Малайзії, на щастя на цей раз обійшлося без жертв та поранених. А вже 13 вересня за добу до початку Олімпіади в Сідней Джакартської біржі було підірвано автівку. Внаслідок цього теракту 10 осіб загинуло, 90 отримали поранення різного ступеню важкості [4]. В ніч на католицьке Різдво терористичне угруповання Джамаа Ісламія провела ретельно підготовлену операцію, спрямовану проти католицької громади Індонезії. Члени угруповання закидали ручними гранатами 23 церкви в Джакарті, Батамі, Пеканбару, Сукабумі, Пангандарані, Бандунгу, Кудусі, Моджерто та Матарамі.

На жаль Абдуррахман Вахід не зміг або не хотів побороти головну недугу індонезійської політики – корупцію. Все більше і більше голосів лунали, звинувачуючи діючу владу у тому, що вона нічим не відрізняється від колишньої влади, вгамовуючи лише власні потреби у грошах.

Президентство Абдуррахмана Вахіда, яке відрізнялось непослідовністю, відсутністю будь-якої чіткої стратегії розвитку держави, закінчилось в середині 2001 року. В нижній палаті індонезійського парламенту було сформовано коаліцію, яка ставила за мету усунення Гус Дура з посади президента країни шляхом скликання спеціального засідання сенату країни. Абдуррахман Вахід спробував завадити цьому, наказавши міністру безпеки Сусіло Бамбанг Юдойоно оголосити в країні надзвичайний стан, що не дало б можливості скликати засідання верхньої палати парламенту [1]. Однак Сусіло Бамбанг Юдойоно відмовився виконувати наказ президента, що й стало причиною його відставки. Однак і сам президент вже втратив час. У липні відбулось засідання результатом якого стало оголошення імпичменту Абдуррахману Вахіду. Мегаваті Сукарнопутрі була проголошена п'ятим президентом Республіки Індонезія [3]. Абдуррахман Вахід декілька днів опирався залишати посаду, однак все ж таки він був змушений покинути президентський палац і поїхати до Сполучених Штатів на лікування.

Донька першого президента Індонезії Сукарно, Мегаваті очолювала країну у період з середини 2001 року й до наступних загальних виборів у 2004 році. Мегаваті не отримала у спадок харизму свого батька, її вважали закритою, пасивною, за поведінкою навіть схожою з Сухарто. Багато хто вважав, що не вона, а її чоловік Тауфік Кіемас насправді керував країною. Якщо відокремитись від пліток, то насправді, за часів свого президентства Мегаваті не змогла втілити у життя свої обіцянки, за невеликим винятком усі реформи залишились на папері.

Хто би не став президентом у 2001 році, він все рівно б отримав важкий спадок невирішених проблем в політичній, економічній, соціальній сферах. Корупція, як деякі вважали, за своїм рівнем вже перевищила сухартівські часи. Незважаючи на те, що до країни знов почали поступати інвестиції, завдяки корупції в усіх сферах індонезійського суспільства, ці інвестиції не доходили до свого цільового призначення.

В країні поступово відбувалась децентралізація. З 1 січня 2001 року почав діяти закон, що встановлював визнання прав етносів, що мешкають на території Індонезії, на власну культуру, збереження традицій тощо. Закон сам по собі, зрозуміло, є позитивним, але ж після його введення постало питання єдності країни, питання самого існування багатьох етносів в межах єдиної унітарної Республіки Індонезія.

Всі повноваження за виключенням питань національної оборони, зовнішньої політики, судів, фінансів та питань релігії були розподілені між регіональними владними структурами. Щоб не виникло сепаратизму, ці повноваження були надані міським владним структурам та керівництву кабупатенів, а не урядам та парламентам провінцій. Всього було сформовано 440 керівництв на місцях з власними фінансами, структурою, проблемами та прагненнями [8]. Децентралізація, незважаючи на позитивні моменти, все ж таки мала й негативні риси, головною з яких було зростання корупції, викликане тим, що керівництво на місцях відчувало послаблення центральної влади, а тим самим відчувало й власну безкарність.

Події 11 вересня 2001 року в США не пройшли повз Індонезію. На тлі підготовки західних країн до вторгнення до Афганістану проти талібського уряду, що співпрацював із Аль-Каїдою, в Індонезії пройшла хвиля антиамериканських демонстрацій, в яких приймали участь ветерани афганської війни проти Радянського Союзу. В авангарді цих антиамериканських демонстрацій була організація під назвою FPI (Front Pembela Islam, Фронт Захисників Ісламу) на чолі з Хабібом Мухаммадом Різієк Шіхабом. Окрім закликів, спрямованих проти США та союзників, FPI займалось «очищенням» Індонезії від гріхів: Фронт руйнував дискотеки, бари, масажні салони тощо, тобто все те, що, на погляд Шіхаба, йшло у розріз із ісламськими засадами. Члени Фронту вважали себе представниками «чистого» Ісламу, дорікаючи іншим у відході від норм, закладених в основу цієї релігії пророком Мухаммадом. Лідер Мухаммадії професор Ахмад Шафії Мааріф порівнював членів FPI із преманами, індонезійськими рекетирами.

Лідери Мухаммадії та NU (Nahdatul Ulama, Відродження Мусульманських Інтелектуалів (політичне об'єднання)) були здивовані або, вірніше, стурбовані цими проявами радикального Ісламу. Ці дві організації, що мали довгу історію взаємного непорозуміння, конфронтації та конкуренції, перед загрозою розповсюдження в Індонезії радикального Ісламу почали більш тісно та плідно співпрацювати. В березні 2001 року було створено JIL (Jaringan Islam Liberal, Мережа Ліберального Ісламу), яка об'єднала молодих активістів Мухаммадія та NU, які протиставили себе радикально-терористичним організаціям на кшталт Laskar Jihad, FPI, Majelis Mujahidin тощо. JIL отримала фінансову підтримку з боку великих світових, перш за все американських фондів, таких, як Фонд Форда та Фонд Азія. Прибічники течії Салафі, тобто радикальні мусульмани, порівняли членів JIL із кафірами, для яких не може бути пробачення і які є найлютішими ворогами правовірних мусульман.

12 лютого 2002 року представники мусульманських та християнських організацій та громад Молукських островів підписали мірний договір Маліно II (Маліно I був присвячений примиренню християнської та мусульманської громад у Посо). Слід зазначити, що цей договір не був визнаний радикальними учасниками Амбонського конфлікту – Ласкар Джихадом та християнськими радикальними формуваннями [7]. Однак головне, що він був визнаний місцевим населенням, яке відчувало втому та апатію від конфлікту, що тривав чотири роки, призвів до великої кількості загиблих з обох боків та до значного погіршення економічної ситуації в регіоні.

20 травня 2002 року Східний Тимор став незалежною державою Тимор Лесте. Того ж дня відбулась інаугурація Ханана Гусмао як першого президента Тимору Лесте. Президент Республіки Індонезія Мегаваті Сукарнопутрі не була присутня на цій події, незважаючи на офіційне запрошення на цю церемонію особисто від Ханана Гусмао. Відмова Мегаваті Сукарнопутрі бути присутньою на інаугурації Гусмао отримала схвальний відгук як від провідних індонезійських політиків, так й від простих громадян Індонезії [2].

12 жовтня 2002 року відбулась подія, що сколихнула увесь світ. На острові Балі в Куті, в самому серці туристичного раю, терористами було підірвано клуб «Сарі» і бар «Педді», що стало причиною загибелі 202 осіб, більшість з яких були туристами з Австралії та США [4]. Федеральна поліція Австралії допомогла індонезійській поліції швидко встановити особи відповідних за теракт: ними були члени угруповання Jamaah Islamiah Імам Самудра, Амрозі бен Нурхасім та Алі Гуфрон. Невдовзі вони були схоплені. Однак те, що влада не була спроможна або не хотіла схопити духовного лідера Jamaah Islamiah Абу Бакара Баашіра, багатьох наводило на думку, що можливо й не існує ніякої терористичної організації, а теракт є ретельно спланованою операцією американських спецслужб, щоб відволікти увагу від економічних проблем та знов якимось справдити витрати на антитерористичну боротьбу. В індонезійському суспільстві почали лунати голоси, що звинувачували сіоністське лобі в маніпулюванні. Уряди США та Австралії почали тиснути на Мегаваті стосовно схоплення Баашіра, якого вони вважали важливою фігурою в терористичній мережі не тільки Індонезії, а й у всьому світі. Баашіра заарештували за звинувачення у державній зраді та порушенні імміграційного режиму у 2003 році. Однак йому не вдалось інкримінувати зв'язок із терористичним рухом і взагалі він був визнаний винним лише за обвинуваченням у порушенні імміграційного режиму й у 2006 році був звільнений. Щоправда правосуддя пізніше не залишить Абу Бакара Баашіра у спокої і у 2011 році він буде засуджений на 15 років ув'язнення після того, як буде доведено, що він був одним з засновників воєнізованих таборів для підготовки терористів.

Події на Балі мали світовий резонанс. Сам острів, а точніше його мешканці, дуже постраждали від вибухів у Куті: приблизно протягом року відновлювався потік туристів на Балі. Служби безпеки та поліції Австралії і Індонезії розпочали співпрацю у боротьбі проти тероризму. І ця співпраця була дійсно плідною: в короткі строки було заарештовано осіб, причетних до світового тероризму, знайдено схованки зброї, лабораторії, де виготовлялась вибухівка тощо.

9 грудня 2002 року у Женеві індонезійською стороною, яку очолював голова індонезійської урядової комісії з переговорів Вірйоно Састрохаджджо, та делегацією GAM (Gerakan Aceh Merdeka, Рух за Незалежність Ачеху) на чолі із Зайні Абдуллою, було підписано мирний договір про повне зупинення військових дій у провінції Ачех. Договір мав на меті повну демілітаризацію Ачеху, виведення військ Індонезії в період з 9 лютого до 9 липня 2003 року [9]. В травні 2003 року президент Індонезії Мегаваті Сукарнопутрі, з огляду на невиконання керівництвом GAM умов мирної угоди і вкрай нестабільну ситуацію на півночі Суматри, була змушена оголосити про введення в Ачесі військового положення. Для стабілізації положення в Ачех був введений 40-тисячний корпус сухопутних військ.

В серпні 2003 року в готелі Мерріот в Джакарті стався ще один терористичний акт. Шахід підірвав на собі бомбу, що призвело до загибелі 11 інших індонезійських громадян, одного європейця, десятки були поранені. Наступний крупний теракт відбувся у вересні 2004 року поблизу посольства Австралії: загинуло 9 індонезійців, 180 осіб було поранено [10].

Насправді ці терористичні акти лише унеможливили розповсюдження консервативного Ісламу в Індонезії. Індонезійці, а особливо середній клас суспільства, більшість якого складали як раз правовірні мусульмани, вкрай негативно сприйняли тероризм в його індонезійському варіанті. Були й ті, хто підтримував радикалізм, навіть і серед вищого політичного кола, так, наприклад, віце-президент Хамза Хаз запросив до себе на вечерю Абу Бакара Баашіра та Джафара Умара Таліба, наголошуючи, що в Індонезії немає терористів. Однак таких були одиниці, більшість сприйняла ці теракти як напад на індонезійський суверенітет.

Ці теракти також вдарили й по прибічникам ісламізації в Індонезії, які сподівались, що під час поступової децентралізації в країні, можна буде встановлювати норми шаріату хоча б на рівні кабудатенів, адміністративних одиниць менших за провінцію. Консервативні мусульмани чекали підтримки, в першу чергу, з боку PPP (Partai Persatuan Pembangunan, Партія Єдиного Розвитку), член якої Хамза Хаз, згаданий вище, був прибічником створення ісламської держави. Однак після подій 2002 року правовірні мусульмани Індонезії більшістю дотримувались думки, що Індонезія не повинна бути ісламською державою, а закон країни повинен базуватись на конституційних засадах, а не на нормах шаріату.

Джерела та література

1. Barton G. Gus Dur: The Authorized Biography of Abdurrahman Wahid. – Yogyakarta: LKiS Pelangi Aksara Yogyakarta, 2003.
2. Fretes Y. de, R. Hastuti. Megawati Anak Putra Sang Fajar. – Jakarta: Gramedia, 2012.
3. Haq H. Mengabdikan Bangsa Bersama Presiden Megawati. – Jakarta: Serambi, 2012.
4. Solahudin. NII sampai Ji. – Jakarta: Komunitas Bambu, 2011.
5. Musa A.M. Pemikiran dan Sikap Politik Gus Dur. – Jakarta: Penerbit Erlangga, 2010.
6. Yulianto A. Hubungan Sipil Militer di Indonesia Pasca ORBA di Tengah Pusaran Demokrasi. – Jakarta: PT Raja Grafindo Persada, 2002.
7. Shoelhi M. Laskar Jihad Kambing Hitam Konflik Maluku. – Jakarta: Pustaka Zaman, 2002.
8. Lane M. Bangsa Yang Belum Selesai: Indonesia Sebelum dan Sesudah Soeharto. – Jakarta: Reform Institute, 2007.
9. Kesepakatan Penghentian // Koran "Kompas", nomor 161, Selasa 10 Desember 2002.
10. Catatan Ledakan Bom Marriott Tahun 2003 // Kompas. – Jakarta. – 17 Juli 2009.

Галушка-Адайкин А. Р. Индонезийская «Реформация» во времена президентства Абдурахмана Вахида и Мегавати Сукарнопутри

В статье освещаются вопросы, связанные с общественно-политическим развитием Республики Индонезия в период «Реформации» в течение 1999-2003 гг. Главное внимание концентрируется на политическом кризисе, в который попала страна во времена президентства Абдурахмана Вахида и Мегавати Сукарнопутри. В статье рассмотрено усиление сепаратистских тенденций в стране, распространение террористического движения в Индонезии, что привело к значительному ухудшению имиджа страны на международной арене, возникновение социального недопонимания, вызванного созданием радикально направленных мусульманских организаций.

Ключевые слова: Гус Дур, децентрализация, конфликт, коррупция, Мегавати, терроризм.

Galushka-Adaykin A. R. Indonesian «Reformasi» during the presidency of Abdurrahman Wahid and Megawati Sukarnoputri.

The paper highlights the issues related to the socio-political development of the Republic of Indonesia during the «Reformasi» in 1999-2003. The main focus is on the political crisis, which hit the country during the presidency of Abdurrahman Wahid and Megawati Sukarnoputri. In the article are covered the strengthening of separatist tendencies in the country, the spread of the terrorist movement in Indonesia, which has led to a significant deterioration of the country's image on the international arena, the emergence of social misunderstandings caused by the creation of a radical Muslim organizations.

Keywords: Gus Dur, decentralization, conflict, corruption, Megawati, terrorism.